

Міністерство освіти і науки України
Херсонський державний університет
Кафедра історії та теорії національного і
міжнародного права

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувачка кафедри історії
та теорії національного і
міжнародного права
Надія ЗАДОРЖНЯ

fn
«09» вересня 2019 року

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Історія вчень про державу і право

спеціальність 081 Право
ступень вищої освіти бакалавр

Історико-юридичний факультет

2019 – 2020 навчальний рік

Робоча програма з курсу «Історія вчень про державу і право» для студентів 1 курсу історико-юридичного факультету за спеціальністю 081 Право.

Розробник:

Задорожня Олена Володимирівна, старша викладачка кафедри історії та теорії національного і міжнародного права.

Робочу програму схвалено на засіданні кафедри історії та теорії національного і міжнародного права

Протокол від «09» вересня 2019 року №2

Завідувачка кафедри історії та теорії національного і міжнародного права

(підпис)

Надія ЗАДОРОЖНЯ
(прізвище та ініціали)

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, ступень вищої освіти	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів – 3.5	Галузь знань <u>0304 Право</u> (шифр і назва)	<u>Обов’язковий компонент</u> (за вибором)	
Змістових модулів – 2	Спеціальність: <u>081 Право</u> (шифр і назва)	Рік підготовки	
Загальна кількість годин – 105		1-й	1-й
		Семестр	
		II-й	II-й
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 3 самостійної роботи студента – 2,5	Ступень вищої освіти: <u>бакалавр</u>	Лекції	
		28 год.	4 год.
		Практичні, семінарські	
		26 год.	4 год.
		Лабораторні	
		год.	год.
		Самостійна робота	
		51 год.	97 год.
		Вид контролю:	
		<u>диф.залік</u>	<u>диф.залік</u>

Примітка.

Співвідношення кількості годин аудиторних занять до самостійної і індивідуальної роботи становить (%):

для денної форми навчання – 1/0,87

для заочної форми навчання – 1/12,12

2. Мета та завдання навчальної дисципліни.

Мета курсу:

Історія вчень про державу і право – самостійна наукова дисципліна, яка досліджує історію розвитку теоретичних знань (теорій, вчень, ідей, концепцій, доктрин) про державу і право з метою виявлення умов їх виникнення, опису змісту окремих вчень, зв'язків і відмінностей, а також основних історичних закономірностей розвитку теоретичного юридичного знання.

Історія вчень про державу і право за своєю сутністю - це історія теорії держави і права, філософії, соціології і психології права. Її предметом є різноманітні теорії, доктрини, концепції, ідеї, що існували й існують у світі, умови їх виникнення, розвитку і відмирання, втілення в життя, а також їх зміст.

Завдання курсу:

теоретичні:

- дати глибокі міцні і системні знання основних політико-правових доктрин;
- ознайомити з досягненнями світової політико-правової думки;
- узагальнити історичний досвід управління суспільством і державою на різних етапах історичного розвитку.

практичні:

- формування вмінь аналізувати історико-теоретичний зміст політико-правового вчення;
- визначати актуальні програмні положення політико-правових вчень з точки зору оцінки сутності держави і права, політичних цілей, задач, методів їх досягнення;
- показати наступність і новизну в розвитку політико-правових доктрин.

Програмні компетентності:

ЗК:

- здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово;
- здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні;
- здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку права, його місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій;
- цінування та повага різноманітності і мультикультурності.

СК:

- знання і розуміння ретроспективи формування правових та державних інститутів;
- здатність аналізувати правові проблеми, формувати та обґрунтовувати правові позиції

Програмні результати навчання:

- використовувати різноманітні інформаційні джерела для повного та всебічного встановлення певних обставин;
- вільно спілкуватися державною та іноземною мовами як усно, так і письмово, правильно вживаючи правничу термінологію;
- пояснювати характер певних подій та процесів з розумінням професійного та суспільного контексту;
- виявляти знання і розуміння основних сучасних правових доктрин, цінностей та принципів функціонування національної правової системи;
- пояснювати природу та зміст основних правових явищ і процесів.

Міждисциплінарні зв'язки:

Історія вчень про державу і право пов'язана, у першу чергу, з іншими теоретичними й історичними дисциплінами, а також гуманітарними науками, проте результати можуть використовуватися й у нормативних і прикладних юридичних дисциплінах.

Результати досліджень, що проводяться в рамках даної дисципліни мають безпосереднє значення для пояснення і визначення перспектив розвитку теоретичних і історичних юридичних дисциплін: історія держави і права зарубіжних країн, історія держави і права України, теорія держави і права

3. Програма навчальної дисципліни.

Змістовий модуль 1. ІСТОРІЯ ПРАВОВИХ І ПОЛІТИЧНИХ ВЧЕНЬ: ЗАКОНОМІРНОСТІ ТА ПЕРІОДИЗАЦІЯ

Тема 1. Предмет і метод історії правових і політичних вчень.

Історія вчень про державу і право в системі юридичних дисциплін. Поняття і структура політико-правових доктрин. Періодизація історії політичних і правових вчень. Закономірності історії про державу і право і право. Критерії оцінки політико-правових доктрин.

Тема 2. Правові та політичні вчення у рабовласницьких державах (1 частина).

Виникнення та еволюція світової політичної думки. Політичні доктрини античності. Політико-правова думка раннього періоду розвитку давньогрецької політичної думки (IX – VI ст. до н.е.). Політико-правове вчення Солона – найвидатнішого афінського реформатора. Політико-правове вчення Піфагора – вчення про числа. Політико-правове вчення Геракліта. Політико-правова думка періоду розквіту давньогрецької політико-правової думки (V – перша половина IV ст. до н.е.). Політична програма Демокріта. Політико-правова програма Сократа. Політико-правова програма Платона. Політико-правові вчення Аристотеля – логіко-понятійний аналіз політичних інститутів і політичних процесів.

Тема 3. Правові та політичні вчення у рабовласницьких державах (2 частина).

Етап поступового занепаду давньогрецької держави. Політико-правова думка періоду елінізму (друга половина IV – II ст. до н.е.). Політико-правова програма Епікура. Політико-правова програма Полібія – видатного грецького історика та політичного діяча. Політичні вчення рабовласницької аристократії та демократії в Давньому Римі. Римські юристи. Політико-правові доктрини Цицерона. Політико-правові погляди Сенеки.

Тема 4. Політико-правова думка епох раннього християнства і Середньовіччя.

Виникнення християнства та його політико-соціальна доктрина. Зародження і розвиток теократичних вчень. Державно-правове вчення Фоми Аквінського. Державно-правове вчення Августина. Політико-правові ідеї єресей Середньовіччя.

Тема 5. Проблеми теорії політики в епоху Відродження.

Загальна характеристика політико-правової ідеології Відродження. Політичні і правові вчення епохи ранніх буржуазних революцій. Вчення Н. Макіавеллі про державу і право. Політико-правові ідеї утопічного соціалізму (Т. Мор, Т. Кампанелла). Політико-правові вчення періоду ранніх антифеодальних революцій. Вчення Т. Гоббса про державу і право. Політико-правова програма Д. Локка.

Змістовий модуль 2. ФОРМУВАННЯ РАЦІОНАЛІСТИЧНИХ КОНЦЕПЦІЙ ПОЛІТИКИ І ПРАВА

Тема 6. Становлення політико- правової думки Нового часу.

Виникнення та суть правового світогляду. Нове трактування теорії природного права та суспільного договору. Політико-правові вчення в Голландії. Гуго Гроцій про природу права, норми права. Погляди на походження держави. Бенедикт Спіноза про природне право. Вчення Б. Спінози про походження держави та форми державного правління. Політико-правова доктрина Р. Декарта.

Тема 7. Політична та правова думка епохи Просвітництва (французьке Просвітництво). Політичні і правові вчення в США періоду боротьби за незалежність.

Ідеологія Просвітництва XVII – XVIII ст. Раціоналістичне трактування політики в працях французьких просвітників. Політико-правова програма Вольтера. Вчення Ш. Монтеск'є про державу і право. Політико-правова програма Ж.-Ж. Руссо.

Становлення радикального демократичного напрямку політичної ідеології XVIII ст. в США. Зміст політико-правової програми Т. Пейна. Політичні і правові погляди Т. Джефферсона. Політико-правові погляди О. Гамільтона.

Тема 8. Політико-правові вчення в Німеччині у XVIII-XIX ст.

Основні напрями в німецькій політико-правовій думці у XVIII-XIX ст. (загальна характеристика). Вчення І. Канта про державу і право. Погляди на природне право та походження держави. Проблеми розподілу влади. Форми держав. Внесок І. Канта в розробку концепції правової держави. Вихідні засади політичних та правових поглядів Гегеля. Розвиток ідеї права (абстрактне право, мораль, моральність). Співвідношення громадянського суспільства і держави. Й.Т. Фіхте про сутність політики, його погляди на державу, її функції, концепція замкнутої торгової держави. Права громадян. Проблеми міжнародного права.

Тема 9. Українська політико-правова думка другої половини XVI-XVIII ст.

Становище українських земель на середину 16 ст. Національно-визвольна війна під проводом Богдана Хмельницького, її соціальний характер. Еволюція поглядів Б. Хмельницького на мету Визвольної війни, формування державницьких ідей. Іван Мазепа як державний діяч. Його політико-правові погляди та вплив на наступний розвиток української політичної та правової думки. Проблеми державно-правового устрою в Конституції Пилипа Орлика 1710 р. Григорій Сковорода, його суспільно-політичні погляди.

Тема 10. Європейська політична і правова думка XIX ст.

Загальна характеристика періоду. Основні напрями політико-правової думки. Політико-правова доктрина О. Конта. Погляди О. Конта на етапи розвитку людства. Погляди на право. Соціологічний напрям в юриспруденції. Політико-правова доктрина Г. Спенсера. Г. Спенсер про два типи суспільства. Вплив типу суспільства на право та державний устрій. Політичні та особисті права. Ф. Ніцше про «волю до влади» як основний елемент соціального розвитку. Суб'єктність людини та її права.

Тема 11. Українська політична і правова думка в XIX – XX ст.

Зародження модерної української політичної і правової думки. Кирило - Мефодіївське товариство. Його програма, документи та вплив на наступний розвиток української політико-правової думки. Конституційні проекти Г. Андрузького. Політичні та правові погляди М. Костомарова.

Тема 12. Ідеї революціонерів-демократів в Україні

Політичні та правові погляди П. Куліша, їх еволюція. Політична концепція у Києво-Могилянській академії (П. Могила, С. Яворський, Ф. Прокопович). Політико-правові погляди революціонерів-демократів.

Тема 13. Ідеї державності в політичній думці України

Політико-правові погляди М. Драгоманова. Ідеї федералізму. Відношення до ідей української державності І. Франко. Політичні та правові погляди.

Тема 14. Розвиток політичної думки в Україні.

Політико-правові погляди М. Грушевського та їх еволюція. Формування державницьких концепцій в українській політико-правовій думці. Д. Донцов та його вплив на формування новітнього українського націоналізму. Політико-правові погляди В. Липинського.

4. Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин											
	денна форма						заочна форма					
	усьо го	у тому числі					усьо го	у тому числі				
		л	п	ла б	інд	с.р.		л	п	лаб	інд	с.р.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Змістовий модуль 1												
ІСТОРІЯ ПРАВОВИХ І ПОЛІТИЧНИХ ВЧЕНЬ: ЗАКОНОМІРНОСТІ ТА ПЕРІОДИЗАЦІЯ												
Тема 1. Предмет і метод історії правових і політичних вчень.	8	2	2			4	9					9
Тема 2. Правові та політичні вчення у рабовласницьких державах (1 частина)	6	2	2			2	10		1			9
Тема 3. Правові та політичні вчення у рабовласницьких державах (2 частина)	6	2	2			2	8					8
Тема 4. Політико-правова думка епох раннього християнства і Середньовіччя.	14	4	4			6	8					8
Тема 5. Проблеми теорії політики в епоху Відродження.	10	2	2			6	9	1				8
Разом за змістовим модулем 1	44	12	12			20	44	1	1			42
Змістовий модуль 2												
ФОРМУВАННЯ РАЦІОНАЛІСТИЧНИХ КОНЦЕПЦІЙ ПОЛІТИКИ І ПРАВА												
Тема 6. Становлення політико-правової думки Нового часу.	9	2	2			4	8	1				7
Тема 7. Політична та правова думка епохи Просвітництва (французьке Просвітництво). Політичні і правові вчення в США періоду боротьби за незалежність.	8	2	2			4	7		1			6
Тема 8. Політико-правові вчення в Німеччині у XVIII-XIX ст.	8	2	2			4	6					6
Тема 9. Українська політико-правова думка другої половини XVI-XVIII ст.	8	2	2			4	6					6
Тема 10. Європейська політична і правова думка XIX ст.	8	2	2			4	7		1			6
Тема 11. Українська політична і правова думка в XIX – XX ст.	7	2	1			4	7	1				6
Тема 12. Ідеї революціонерів-демократів в Україні	5	2	1			2	6					6

Тема 13. Ідеї державності в політичній думці України	4	1	1			2	7	1				6
Тема 14. Розвиток політичної думки в Україні.	5	1	1			3	7		1			6
Разом за змістовим модулем 2	61	16	14			31	61	3	3			55
Усього годин	105	28	26			51	105	4	4			97

5. Змістові модулі навчальної дисципліни
Змістовий модуль 1. ІСТОРІЯ ПРАВОВИХ І ПОЛІТИЧНИХ ВЧЕНЬ:
ЗАКОНОМІРНОСТІ ТА ПЕРІОДИЗАЦІЯ

ЛЕКЦІЙНИЙ МОДУЛЬ

1. Предмет і метод історії правових і політичних вчень (2 год.)
2. Правові та політичні вчення у рабовласницьких державах (1 частина) (2 год.)
3. Правові та політичні вчення у рабовласницьких державах (2 частина) (2 год.)
4. Політико-правова думка епох раннього християнства і Середньовіччя (4 год.)
5. Проблеми теорії політики в епоху Відродження (2 год.)

СЕМІНАРСЬКИЙ МОДУЛЬ

1. Предмет і метод історії правових і політичних вчень (2 год.)
2. Правові та політичні вчення у рабовласницьких державах (1 частина) (2 год.)
3. Правові та політичні вчення у рабовласницьких державах (2 частина) (2 год.)
4. Політико-правова думка епох раннього християнства і Середньовіччя (4 год.)
5. Проблеми теорії політики в епоху Відродження (2 год.)

МОДУЛЬ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

1. Предмет і метод історії правових і політичних вчень (4 год.)
2. Правові та політичні вчення у рабовласницьких державах (1 частина) (2 год.)
3. Правові та політичні вчення у рабовласницьких державах (2 частина) (2 год.)
4. Політико-правова думка епох раннього християнства і Середньовіччя (6 год.)
5. Проблеми теорії політики в епоху Відродження (6 год.)

Підсумкова тека: термінологічний диктант, тест

Змістовий модуль 2. ФОРМУВАННЯ РАЦІОНАЛІСТИЧНИХ КОНЦЕПЦІЙ
ПОЛІТИКИ І ПРАВА

ЛЕКЦІЙНИЙ МОДУЛЬ

6. Становлення політико-правової думки Нового часу (2 год.)
7. Політична та правова думка епохи Просвітництва (французьке Просвітництво). Політичні і правові вчення в США періоду боротьби за незалежність (2 год.)
8. Політико-правові вчення в Німеччині у XVIII-XIX ст. (2 год.)
9. Українська політико-правова думка другої половини XVI-XVIII ст. (2 год.)
10. Європейська політична і правова думка XIX ст. (2 год.)
11. Українська політична і правова думка в XIX – XX ст. (2 год.)
12. Ідеї революонерів-демократів в Україні (2 год.)
13. Ідеї державності в політичній думці України (1 год.)
14. Розвиток політичної думки в Україні (1 год.)

СЕМІНАРСЬКИЙ МОДУЛЬ

6. Становлення політико-правової думки Нового часу (2 год.)
7. Політична та правова думка епохи Просвітництва (французьке Просвітництво). Політичні і правові вчення в США періоду боротьби за незалежність (2 год.)
8. Політико-правові вчення в Німеччині у XVIII-XIX ст. (2 год.)
9. Українська політико-правова думка другої половини XVI-XVIII ст. (2 год.)
10. Європейська політична і правова думка XIX ст. (2 год.)
11. Українська політична і правова думка в XIX – XX ст. (1 год.)
12. Ідеї революонерів-демократів в Україні (1 год.)
13. Ідеї державності в політичній думці України (1 год.)
14. Розвиток політичної думки в Україні (1 год.)

МОДУЛЬ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

6. Становлення політико-правової думки Нового часу (4 год.)
7. Політична та правова думка епохи Просвітництва (французьке Просвітництво).
Політичні і правові вчення в США періоду боротьби за незалежність (4 год.)
8. Політико-правові вчення в Німеччині у XVIII-XIX ст. (4 год.)
9. Українська політико-правова думка другої половини XVI-XVIII ст. (4 год.)
10. Європейська політична і правова думка XIX ст. (6 год.)
11. Українська політична і правова думка в XIX – XX ст. (4 год.)
12. Ідеї революціонерів-демократів в Україні (2 год.)
13. Ідеї державності в політичній думці України (2 год.)
14. Розвиток політичної думки в Україні (3 год.)

Підсумкова тека: залік

ЗАОЧНА ФОРМА НАВЧАННЯ

Змістовий модуль 1. ІСТОРІЯ ПРАВОВИХ І ПОЛІТИЧНИХ ВЧЕНЬ: ЗАКОНОМІРНОСТІ ТА ПЕРІОДИЗАЦІЯ

ЛЕКЦІЙНИЙ МОДУЛЬ

5. Проблеми теорії політики в епоху Відродження (1 год.)

СЕМІНАРСЬКИЙ МОДУЛЬ

2. Правові та політичні вчення у рабовласницьких державах (1 частина) (1 год.)

МОДУЛЬ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

1. Предмет і метод історії правових і політичних вчень (9 год.)
2. Правові та політичні вчення у рабовласницьких державах (1 частина) (9 год.)
3. Правові та політичні вчення у рабовласницьких державах (2 частина) (8 год.)
4. Політико-правова думка епох раннього християнства і Середньовіччя (8 год.)
5. Проблеми теорії політики в епоху Відродження (8 год.)

Підсумкова тека: модульний атестаційний контроль

Змістовий модуль 2. ФОРМУВАННЯ РАЦІОНАЛІСТИЧНИХ КОНЦЕПЦІЙ ПОЛІТИКИ І ПРАВА

ЛЕКЦІЙНИЙ МОДУЛЬ

6. Становлення політико-правової думки Нового часу (1 год.)
11. Українська політична і правова думка в XIX – XX ст. (1 год.)
13. Ідеї державності в політичній думці України (1 год.)

СЕМІНАРСЬКИЙ МОДУЛЬ

7. Політична та правова думка епохи Просвітництва (французьке Просвітництво) (1 год.)
10. Європейська політична і правова думка XIX ст. (1 год.)
14. Розвиток політичної думки в Україні (1 год.)

МОДУЛЬ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

6. Становлення політико-правової думки Нового часу (7 год.)
7. Політична та правова думка епохи Просвітництва (французьке Просвітництво). Політичні і правові вчення в США періоду боротьби за незалежність (6 год.)
8. Політико-правові вчення в Німеччині у XVIII-XIX ст. (4 год.)
9. Українська політико-правова думка другої половини XVI-XVIII ст. (6 год.)
10. Європейська політична і правова думка XIX ст. (6 год.)
11. Українська політична і правова думка в XIX – XX ст. (6 год.)
12. Ідеї революціонерів-демократів в Україні (6 год.)
13. Ідеї державності в політичній думці України (6 год.)
14. Розвиток політичної думки в Україні (6 год.)

Підсумкова тека: залік

6. Методи навчання

Програма передбачає комплексне використання різноманітних методів організації і здійснення навчально-пізнавальної діяльності бакалаврів та методів стимулювання і мотивації їх навчання, що сприяють розвитку творчих засад особистості майбутнього бакалавра права з урахуванням індивідуальних особливостей учасників освітнього процесу й спілкування (зокрема, студенто-центроване, самостійне та проблемно-орієнтоване навчання). З метою формування професійних компетенцій широко впроваджуються інноваційні методи навчання.

Методи, методики та технології: загальнонаукові і спеціальні методи пізнання правових явищ; методики правової оцінки поведінки чи діяльності індивідів і соціальних груп, ідентифікації правової проблеми та її вирішення на основі принципів права; інформаційно-комунікаційні технології.

У програмі передбачаються такі методи навчання:

- словесний метод (лекція, дискусія, співбесіда тощо);
- практичний метод (семінарські заняття, розв'язання правових задач тощо);
- робота з навчально-методичною літературою (конспектування, тезування, написання реферату тощо);
- самостійна робота.

7. Методи контролю

Оцінювання здійснюється з дотриманням вимог об'єктивності, індивідуального підходу, систематичності і системності, всебічності та професійної спрямованості контролю.

Використовуються такі методи контролю:

- усні форми контрольних заходів (індивідуальне та фронтальне опитування, колоквіуми тощо);
- письмові форми контрольних заходів (термінологічні диктанти, тестування, написання рефератів та доповідей тощо);
- елементи новітніх форм контролю (відповідь за опорним конспектом, опорною схемою або таблицею тощо);
- практичні форми контрольних заходів (розробка презентацій з тем тощо);

Відповідно до специфіки фахової підготовки перевага надається усному, письмовому, практичному методу контролю знань, зокрема: усним та письмовим екзаменам, залікам, колоквіумам, шляхом перевірки результатів самостійно виконаних завдань тощо.

8. Критерій оцінювання знань та умінь студентів

Відповідно до *Стандарту вищої освіти України: перший (бакалаврський) рівень вищої освіти, галузь знань 08 «Право», спеціальність 081 «Право»* (наказом МОН №1379 від 12.12.18 р.) та *Освітньо-професійна програма «Право» з підготовки фахівців за першим (бакалаврським) рівнем вищої освіти* система оцінювання результатів навчання базується на таких основних принципах:

- обґрунтованість – оцінка повинна бути співмірною рівню результатів навчання;
- неупередженість – результати оцінювання мають бути об'єктивними і не залежати від суб'єктивної позиції того, хто оцінює, а критерії та методи оцінювання – єдиними для всіх, хто оцінюється;
- зрозумілість – система оцінювання повинна бути чіткою і абсолютно визначеною наперед як для тих, хто оцінює, так і тих, кого оцінюють;
- корисність – оцінювання повинно позитивно сприйматись тими, кого оцінюють, і бути внеском у здійснення завдань освітньо-професійної програми.

Положення про порядок оцінювання знань студентів при кредитно-трансферній системі організації освітнього процесу в Херсонському державному університеті (наказ ХДУ від 29.03.2016 р. № 218-Д) визначає, що: оцінювання академічних досягнень студентів здійснюється під час міжсесійного (поточного та атестаційного) та семестрового контролю знань студентів.

ЗАГАЛЬНІ КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ПОТОЧНОГО КОНТРОЛЮ ЗНАНЬ СТУДЕНТІВ

5 (відмінно)

Студент в повній мірі володіє навчальним матеріалом, вільно самостійно та аргументовано його викладає під час усних та письмових відповідей, всебічно розкриває зміст теоретичних питань та практичних завдань, використовуючи при цьому обов'язкову та додаткову літературу. Усі практичні завдання виконано в повному обсязі та без помилок.

4 (добре)

Студент достатньо в повній мірі володіє навчальним матеріалом, обґрунтовано його викладає, під час усних виступів та письмових відповідей, здебільшого розкриває зміст теоретичних питань та практичних завдань, використовуючи при цьому обов'язкову літературу. Під час висвітлення окремих питань не вистачає достатньої глибини відповіді та аргументації, допускає окремі несуттєві неточності та незначні помилки. Правильно виконав більшість практичних завдань.

3 (задовільно)

Студент частково володіє навчальним матеріалом, виявляє базові знання. Під час усних та письмових відповідей викладає його фрагментарно, поверхово, недостатньо розкриває зміст теоретичних питань та практичних завдань, допускаючи при цьому суттєві неточності, правильно виконав половину практичних завдань.

2 (незадовільно)

Студент недостатньо володіє навчальним матеріалом не в змозі викласти зміст більшості питань теми під час усних виступів та письмових відповідей, допускає при цьому суттєві помилки. Правильно виконав окремі практичні завдання.

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ АУДИТОРНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ

5 (відмінно)

Студент відмінно володіє теоретичним матеріалом, його відповідь відзначається повторною і вичерпністю знання матеріалу; він виявляє вміння вмотивовувати власне бачення аналізованих питань, покликаючись на думки вчених. При викладі теоретичного матеріалу студент виявляє належний рівень логічності та доказовості, наявність самостійних міркувань і висновків, що свідчить, що він ознайомився з рекомендованою до курсу науковою літературою, а також запропонованою до опрацювання додатковою літературою і використовує здобуту інформацію при висвітленні питання. Теоретичні положення підкріплені конкретними прикладами. Студент уміє застосовувати теоретичні знання на практиці, пов'язуючи його з суміжними темами. Практичні завдання в аудиторії і задані додому виконав повністю. На додаткові запитання викладача відповідає чітко, послідовно, аргументовано. Студент уміє робити самостійні висновки, висловлює гіпотези, дискутує й аргументує, посиляючись на першоджерела.

4 (добре)

Студент знає проблемні питання, відповідь його повна й аргументована, свідчить про міцні знання матеріалу. У викладі використовує різні погляди вчених на обговорювану тему. Студент опрацював рекомендовану до курсу основну літературу, але у викладі матеріалу допускається помилки у визначенні значимості того чи іншого джерела. Чітко відповідає на поставлені викладачем додаткові питання, але не завжди підкріплює відповідь прикладами. Відповідь студента логічна, структурована. Проте допускає деякі неточності у формулювання узагальнень та висновків й у використанні понятійного апарату.

3 (задовільно)

Студент у викладі теоретичного матеріалу допускає деякі неточності, відповідь студента неповна, поверхова, недостатньо аргументована. Студент знає значну частину матеріалу, але ці знання мають не системний характер. На додаткові питання викладача не завжди дає правильну, точну відповідь. Знає стандартні дефініції, основну термінологію теми. У мові викладу трапляються граматичні і стилістичні помилки.

2 (незадовільно)

Студент не володіє знанням матеріалу, допускає неточності і помилки при посиланні на факти і приклади. На додаткові питання відповідає лише частково. Студент не обізнаний з рекомендованою літературою, тому не володіє термінологією і не здатен сформулювати дефініції. Мовлення студента відзначається бідністю, відчувається брак достатнього словникового запасу та відсутність сформованого понятійного апарату.

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ

5 (відмінно)

Студент повно і всебічно розкриває винесені для самостійного опрацювання питання, вільно оперує поняттями і термінологією, демонструє глибокі знання джерел, має власну думку щодо відповідної теми і може аргументовано її доводити. Усі види практичних завдань правильно виконані та оформлені належним чином.

4 (добре)

Студент розкриває винесені для самостійного опрацювання питання, оперує поняттями і термінологією, демонструє знання джерел, має власну думку щодо відповідної теми, однак не може її довести. Усі види практичних завдань виконані та оформлені належним чином, проте допущено помилки у виконанні завдань.

3 (задовільно)

Студент розкриває не всі питання, винесені для самостійного опрацювання, невпевнено оперує поняттями і термінологією, демонструє знання більшості джерел. При виконанні практичних завдань припускається помилок, виконані завдання оформлені належним чином, однак деякі завдання не виконані.

2 (незадовільно)

Студент у загальних рисах розкриває питання, винесені для самостійного опрацювання, не розуміє їх сутність, намагається робити висновки, але при цьому припускається помилок, матеріал викладає нелогічно. Виконуються лише окремі завдання, винесені на самостійне опрацювання, не дотримуючись вимог при їх оформленні.

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ПРЕЗЕНТАЦІЇ

При оцінці презентації враховуються такі позиції: зміст, розкрито всі аспекти теми, матеріал викладений у доступній формі, слайди розташовані в логічній послідовності, заключний слайд із висновками, бібліографія з перерахуванням всіх використаних ресурсів, елементи оформлення, зміна слайдів, дизайн, анімація: стандартні, установка ефектів при зміні слайдів, графіки, діаграми, малюнки, елементи творчості, оригінальність і винахідливі приклади.

5 (відмінно)

У презентації відображено глибоке розуміння та усвідомлення матеріалу, творчий підхід до поставлених задач. Під час аналізу-інтерпретації зроблені самостійні висновки, аргументація, висловлене власне ставлення до проблеми. Малюнки, звуки, фото, анімації – у кількості, виправданій змістом презентації. Робота виконана творчо і самостійно. Презентація характеризується оригінальністю.

4 (добре)

Презентація має задовольняти всім критеріям нижчого рівня і одному або двом таким: відображає глибокий пошук при дослідженні та застосування навичок мислення високого рівня; показує явне поглиблення та розуміння теми; притягує увагу аудиторії. Проект має чіткі цілі, відповідні темі. Включена інформація добута із різноманітних джерел. Проект корисний не тільки для студентів, які його створили

3 (задовільно)

Проект представляє інформацію структуровано у формі опорного конспекту, зрозуміло для аудиторії. Зроблений акцент на важливих питаннях. Проект сфокусований на темі, але не висвітлює її. Наявна певна організаційна структура, але вона не явна з показу. Можуть бути фактичні помилки чи незрозумілості, але вони не значні.

2 (незадовільно)

Проект здається випадковим, нашвидку зробленим, чи незакінченим. Наявні значні фактичні помилки, незрозумілості та нерозуміння теми. Студент повністю не володіє матеріалом, наявний плагіат.

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ РЕФЕРАТУ

Викладене розуміння реферату як цілісного авторського тексту визначає критерії його оцінювання: новизна змісту; обґрунтованість вибору джерел; ступінь розкриття сутності питання; дотримання вимог до оформлення.

Новизна змісту: а) актуальність теми дослідження; б) новизна й самостійність у постановці проблеми, формулювання нового аспекту відомої проблеми у встановленні нових зв'язків (міжпредметних, внутрішньопредметних, інтеграційних); в) уміння працювати з дослідженнями, аналітичною літературою, систематизувати й структурувати матеріал; г) наявність авторської позиції, самостійність оцінок і суджень; д) стильова єдність тексту.

Ступінь розкриття сутності питання: а) відповідність плану темі реферату; б) відповідність змісту й плану реферату; в) повнота й глибина знань з теми; г) обґрунтованість способів і методів роботи з матеріалом; е) уміння узагальнювати, робити висновки, зіставляти різні точки зору по одному питанню (проблемі).

Обґрунтованість вибору джерел: а) оцінка використаної літератури: чи розглянуті найбільш відомі роботи з теми дослідження (у т.ч. журнальні публікації останніх років, останні статистичні дані, довідки й т.д.).

Дотримання вимог до оформлення: а) правильність оформлення посилання на використану літературу, список літератури; б) оцінка грамотності й культури викладу (у т.ч. орфографічної, пунктуаційної, стилістичної культури), володіння термінологією; в) дотримання вимог до обсягу реферату.

5 (відмінно)

Виконані всі вимоги до написання й захисту реферату: позначені проблема й обґрунтована її актуальність, зроблений аналіз різних точок зору на проблему й логічно викладена власна позиція, сформульовані висновки, тема розкрита повністю, витриманий обсяг, дотримані вимоги до зовнішнього оформлення, дані правильні відповіді на додаткові питання

4 (добре)

Виконані всі формальні вимоги до написання й захисту реферату: витриманий обсяг, дотримані вимоги до зовнішнього оформлення. Проблема позначена, але не достатньо обґрунтована її актуальність, зроблений короткий аналіз різних точок зору на проблему й викладена власна позиція, сформульовані висновки, тема розкрита достатньо повно, дані правильні відповіді на додаткові питання, але при цьому допущені деякі недоліки. Не обґрунтовано актуальність проблеми, висновки не чіткі. Наявні певні неточності у викладенні матеріалу. Вимоги щодо оформлення дотримано

3 (задовільно)

Основні вимоги до реферату і його захисту виконані, але при цьому допущені недоліки. Зокрема, є неточності у викладі матеріалу; відсутні логічна послідовність у судженнях; не витриманий обсяг реферату; є недоліки в оформленні; на додаткові питання при захисті дані неповні відповіді

2 (незадовільно)

Тема реферату не розкрита, виявляється істотне незрозуміння проблеми, наявний плагіат.

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ДОПОВІДЕЙ

При оцінці відповіді необхідно виділити наступні елементи: актуальність описаної проблеми та реальність запропонованого механізму вирішення даної проблеми; подання власної точки зору (позиції, ставлення) при розкритті проблеми; розкриття проблеми на теоретичному рівні (у порівнянні і з обґрунтуваннями); логіка в аргументації своєї точки зору, врахування реальних обставин суспільного життя та власного життєвого досвіду; оригінальність підходу до вирішення проблем; узгодженість в тексті ключових тез та аргументів; несуперечність особистісних суджень.

5 (відмінно)

Відображена світоглядна позиція автора, його погляд на сутність проблеми. Проблема розкрита на теоретичному рівні, у зв'язках і з обґрунтуваннями, з точним і повним використанням фахових термінів і понять у контексті відповіді. Робота логічна, послідовна, композиційно чітка. Дано аргументацію своєї думки з опорою на факти громадського життя або особистий досвід.

4 (добре)

Представлено власну точку зору (позицію, ставлення) при розкритті проблеми. Проблема розкрита на теоретичному рівні, з обґрунтуваннями, з достатнім використанням фахових термінів і понять у контексті відповіді. Власна думка аргументована фактами громадського життя або особистим досвідом.

3 (задовільно)

Проблема розкрита при формальному використанні фахових термінів. Власна думка не достатньо аргументована фактами громадського життя або власним досвідом.

2 (незадовільно)

Тема реферату не розкрита, виявляється істотне нерозуміння проблеми, наявний плагіат.

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ІНДИВІДУАЛЬНОГО ЗАВДАННЯ, ЯК ВИДУ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ

5 (відмінно)

Завдання виконано в повному обсязі та студентом самостійно. Навчально-інформаційні уміння студента виражаються у роботі з підручником, володінні різними способами читання, складанню плану, підготовці рецензії та/або конспекту, вмінню користуватися бібліотекою, здійснювати спостереження, експеримент тощо. Навчально-інтелектуальні уміння студента під час виконання індивідуального завдання виражаються у визначенні понять, аналізі, синтезу, порівнянні, класифікації, систематизації, узагальненні, абстрагуванні, вмінні відповідати на запитання, виконувати творчі завдання тощо. Вміння застосовувати на практиці набуті знання виражаються у володінні умінням творчо-пошукової діяльності.

4 (добре)

Завдання виконано в неповному обсязі. Індивідуальне завдання студент виконав за консультацією викладача. Навчально-інформаційні уміння студента виражаються у роботі з підручником, володінні різними способами читання, складанню плану, підготовці рецензії та/або конспекту, вмінню користуватися бібліотекою. Навчально-інтелектуальні уміння студента під час виконання індивідуального завдання виражаються у визначенні

понять, аналізі, синтезу, порівнянні, класифікації, систематизації, узагальненні, вмінні відповідати на запитання. Студент демонструє вміння застосовувати на практиці набуті знання у стандартних практичних ситуаціях.

3 (задовільно)

Завдання виконано в фрагментарно. Індивідуальне завдання студент виконав за консультацією викладача. Навчально-інформаційні уміння студента виражаються у роботі з підручником, підготовці конспекту, вмінню користуватися бібліотекою. Навчально-інтелектуальні уміння студента під час виконання індивідуального завдання виражаються у визначенні понять, аналізі, класифікації, вмінні частково відповідати на запитання. Студент демонструє уміння вибирати відомі способи дій для виконання фахових завдань та здійснювати первинну обробку навчальної інформації без подальшого її аналізу.

2 (незадовільно)

Виконано окремі елементи індивідуального завдання. Рівень самостійності студента дуже низький. Навчально-інформаційні уміння студента виражаються лише у роботі з підручником. Навчально-інтелектуальні уміння студента під час виконання індивідуального завдання виражаються у частковому визначенні понять та здатності на побутовому рівні відповідати на запитання. Студент має низький рівень сформованості фахових методичних вмінь, або не демонструє його взагалі.

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ОБОВ'ЯЗКОВИХ КОНТРОЛЬНИХ РОБІТ ЗАОЧНОЇ ФОРМИ НАВЧАННЯ

Зараховано

Обов'язкова контрольна робота студентів заочної форми навчання вважається зарахованою у випадку, якщо її зміст та оформлення відповідають наступним критеріям: відповідність основних положень роботи НПА; змістовність і конкретність викладення; достатня повнота викладення питання, тобто повністю розкрито явище або елементи досліджуваного процесу, розглянуто всі сторони проблеми; завершеність викладення кожної думки; виключення повторів; юридична грамотність; оформлення контрольної роботи відповідно до вимог; продемонстровано знання положень основної та допоміжної літератури, робота виконана відповідно до визначеного варіанту, правильно виконано практичне завдання.

Не зараховано

Обов'язкова контрольна робота студентів заочної форми навчання вважається не зарахованою у випадку, якщо її зміст та оформлення допускають наступні помилки: робота виконана не відповідно до визначеного варіанту, оформлено з суттєвим порушенням вимог щодо оформлення, зміст завдання розкрито фрагментарно, не виконано, або неправильно виконано практичне завдання, відсутні в тексті посилання та список використаних джерел.

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ТЕСТОВИХ ЗАВДАНЬ (приклад)

Час виконання 80 хвилин

Структура тесту

Тест складається з **30 завдань**, за які студент може набрати 45 тестових балів (кожна правильна відповідь оцінюється в 1,5 бали).

За умови успішного розв'язання тестових завдань, студент може набрати від 23 до 46 тестових балів. Студентові, який набрав від 1 до 22 тестових балів, тест не зараховується.

Загальні критерії оцінювання тестових завдань

Оцінка «відмінно» – студент дав не менше 90% правильних відповідей.

Оцінка «добре» – студент дав не менше 70% правильних відповідей.

Оцінка «задовільно» – студент дав не менше 50% правильних відповідей.

Оцінка «незадовільно» – студент дав менше 50% правильних відповідей.

Тестовий бал	Бал за 100-бальною шкалою оцінювання	Оцінка за шкалою ХДУ	Тестовий бал	Бал за 100-бальною шкалою оцінювання	Оцінка за шкалою ХДУ
45	100	А відмінно	22	59	FX незадовільно
44	97		21	56	
43	95		20	52	
42	91		19	49	
41	89		18	45	
40	86	В добре	17	42	
39	84		16	38	
38	82		15	35	
37	80		14	34	
36	78		13	29	F незадовільно
35	76	С добре	12	26	
34	74		11	23	
33	72		10	21	
32	71		9	19	
31	69	D задовільно	8	17	
30	67		7	15	
29	67		6	13	
28	65		5	10	
27	64		4	8	
26	63	Е задовільно	3	6	
25	62		2	4	
24	61		1	2	
23	60		0	1	

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ НАВЧАЛЬНИХ ДОСЯГНЕНЬ СТУДЕНТІВ НА ЗАЛІКУ

<u>Зараховано</u>	<u>Відмінно А</u> <u>90-100 б</u>	Здобувач має глибокі, міцні і системні знання з усього теоретичного курсу, може чітко сформулювати основні дефініції, використовуючи наукову термінологію, вільно володіє понятійним апаратом, знає основні проблеми становлення і розвитку дисципліни. Має уявлення про структуру та характеристику основних положень дисципліни. Вміє застосовувати здобуті теоретичні знання у процесі аналізу положень дисципліни. Володіє здібностями до організації самостійного вивчення окремих питань курсу, самостійного і творчого виконання індивідуального та самостійного завдання, а також самостійної роботи з науковою, навчально-методичною літературою.
	<u>Добре В</u> <u>82-89 б</u>	Студент має міцні, ґрунтовні знання, виконує практичну роботу без помилок, але може допустити деякі незначні понятійні неточності у формулюваннях та класифікації. Знає основні проблеми становлення дисципліни. Володіє навчальним матеріалом, що висвітлює структуру та характеристику елементів дисципліни. Вміє застосовувати здобуті теоретичні знання, припускаючи при цьому незначні неточності. Володіє здібностями до організації самостійного вивчення окремих питань курсу, самостійного і творчого виконання індивідуального завдання, а також самостійної роботи з науковою, навчально-методичною літературою.
	<u>Добре С</u> <u>74-81 б</u>	Здобувач знає програмний матеріал повністю, але допускає незначні помилки. Менш активно реалізує свої здібності щодо організації самостійного вивчення окремих питань курсу, самостійного і творчого виконання індивідуального завдання, а також самостійної роботи з науковою, навчально-методичною літературою.
	<u>Задовільно D</u> <u>64-73 б</u>	Здобувач знає основні питання курсу, має уявлення про основні проблеми становлення та розвитку інформаційних технологій та комп'ютерних правових систем, але допускає помилки. В цілому його знання мають загальний, неглибокий і несистемний характер. Має деякі прогалини в теоретичному курсі та практичних вміннях. Відповіді студента часто не підкріплені знаннями дисципліни. Замість чіткого термінологічного визначення пояснює теоретичний матеріал на побутовому рівні. Не завжди в повній мірі може організувати самостійне вивчення окремих питань курсу, самостійне і творче

		виконання індивідуального завдання, а також самостійну роботу з науковою, навчально-методичною літературою.
	<u>Задовільно E</u> <u>60-63 б</u>	Здобувач знає основні теми курсу, має уявлення про основні проблеми становлення та розвитку дисципліни, але його знання мають загальний характер, іноді не підкріплені прикладами. Замість чіткого термінологічного визначення пояснює теоретичний матеріал на побутовому рівні. Має прогалини в теоретичному курсі та практичних вміннях. Не здатний самостійно давати характеристику та оцінку основним поняттям та категоріям, не розуміє актуальності при використанні досвіду минулого.
<u>Не зараховано</u>	<u>Незадовільно FX</u> <u>35-59 б</u>	Здобувач має фрагментарні знання з усього курсу. Не володіє термінологією, оскільки понятійний апарат не сформований. Не вміє викласти програмний матеріал. Мова невиразна, обмежена, розкриття основних процесів та понять відбувається на побутовому рівні. Практичні навички на рівні розпізнавання.
	<u>Незадовільно F</u> <u>1-34 б</u>	Здобувач повністю не знає програмного матеріалу, не працював в аудиторії з викладачем або самостійно.

Таблиця переведення оцінок з національної системи оцінювання в 100-бальну при застосуванні середнього балу поточного, атестаційного і семестрового контролю

Національна система оцінювання	Середній бал	100-бальна система	Залік	Національна система оцінювання	Середній бал	100-бальна система	Залік
Відмінно А	5,0	- 100 б.	Зараховано	Задовільно Е	2,9	- 60 б.	Не зараховано
	4,9	- 97 б.			2,8	- 60 б.	
	4,8	- 93 б.		Незадовільно FX	2,7	- 59 б.	
	4,7	- 90 б.			2,6	- 56 б.	
Добре В	4,6	- 89 б.			2,5	- 52 б.	
	4,5	- 87 б.			2,4	- 49 б.	
	4,4	- 85 б.			2,3	- 45 б.	
	4,3	- 83 б.			2,2	- 42 б.	
Добре С	4,2	- 81 б.			2,1	- 38 б.	
	4,1	- 80 б.		Незадовільно F	2,0	- 35 б.	
	4,0	- 78 б.			1,9	- 34 б.	
	3,9	- 76 б.			1,8	- 29 б.	
Задовільно D	3,8	- 74 б.			1,7	- 23 б.	
	3,7	- 73 б.			1,6	- 18 б.	
	3,6	- 71 б.			1,5	- 13 б.	
	3,5	- 69 б.			1,4	- 8 б.	
	3,4	- 67 б.			1,3	- 4 б.	
Задовільно E	3,3	- 64 б.			1,2	- 3 б.	
	3,2	- 63 б.			1,1	- 2 б.	
	3,1	- 62 б.			1	- 1 б.	

	3,0	- 61 6.					
--	-----	---------	--	--	--	--	--

Оцінка з дисципліни за семестр, що виставляється у «Відомість обліку успішності», складається з урахуванням результатів поточного, атестаційного й семестрового контролю і оформлюється: за національною системою, за 100-бальною шкалою та за шкалою ECTS

100-бальна система	оцінка ECTS	оцінка за національною системою	
		екзамен, диференційований залік	залік
90-100	A	відмінно	зараховано
82-89	B	добре	
74-81	C		
64-73	D	задовільно	
60-63	E		
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
1-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

9. Рекомендована література

Базова

1. Безродний Є.Ф., Уткін О.І., Історія політичних вчень : навч посіб. – К. ВД «Професіонал», 2006. – 385 с.
2. Демиденко Г. Г. Історія вчень про право і державу [Текст] : курс лекцій, прочит. у Нац. ун-ті "Юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого" / Г. Г. Демиденко. - Х. : Право, 2012. - 415 с.
3. Кормич А.І. Історія вчень про державу і право [Текст] : навч. посіб. / А. І. Кормич. - 3-тє вид., переробл. і допов. - К. : Алерта, 2012. - 332 с.
4. Ладиченко В. В. Історія вчень про державу і право [Текст] : навч. посіб. / В. В. Ладиченко, В. В. Орленко, В. І. Орленко ; Нац. ун-т біоресурсів і природокористування України. - Київ : Медінформ, 2014. - 462 с.
5. Мироненко О.М. Історія вчень про державу і право [Текст] : навч. посіб. / О. М. Мироненко, В. П. Горбатенко. - К. : Академія, 2010. - 454 с.
6. Биля-Сабадаш І.О. Історія вчень про державу і право : підручник / І. О. Биля-Сабадаш, О. Р. Дашковська, Г. Г. Демиденко, О. М. Литвинов, Д. В. Лук'янов, С. І. Максимов; Нац. юрид. акад. України ім. Я.Мудрого. - Х. : Право, 2008. - 240 с.
7. Ладиченко В.В. Історія вчень про державу і право : навч. посіб. / В. В. Ладиченко, В. В. Орленко, В. І. Орленко; Нац. ун-т біоресурсів і природокористування України. - Київ : Медінформ, 2014. - 462 с.
8. Марчук В.П. Історія політичних і правових вчень : навч. посіб. / В. П. Марчук, Г. В. Марчук; Міжрегіон. акад. упр. персоналом. - К. : Персонал, 2009. - 480 с

Допоміжна

1. Гелей С.Д. Політико-правові системи світу : навч. посіб. / С. Д. Гелей, С. М. Ругар. - К. : Знання, 2006. - 668 с.
2. . Горбатенко В.П. Предмет історії вчень про державу і право та його роль у системі сучасної юридичної освіти в Україні / В. П. Горбатенко //Правова держава: Щорічник наук. пр. - 2007 . - Вип. 18. - С. 49-58.
3. Ковальчук В.Б. Питання легітимності влади в політико-правовому вченні Платона / В. Б. Ковальчук // Пробл. філософії права. - 2004. - Т. 2. - С. 191-203.
4. Мойсієнко В.М. Осягнення феномена свободи у західній філософсько-правовій думці / В. М. Мойсієнко // Вісн. Черкас. ун-ту. Сер. Філософ. - 2010. - Вип. 190. - С. 13-18.
5. Орленко В.В. Історія вчень про державу та право [Текст] : посіб. для підгот. до іспитів / В. В. Орленко. - 4-те вид., стер. - Київ : Паливода А. В. [вид.], 2013. - 200 с.
6. Осауленко О.І. Історія вчень про державу і право [Текст] : посіб. для підготов. до іспитів / О. І. Осауленко, А. О. Осауленко, В. К. Гіжевський. - К. : Ліпкан О. С., 2010. - 194 с.
7. Санжаров С.Н. Історія вчень про державу і право. Від найдавніших часів до початку ХІХ століття : навч. посіб. / С. М. Санжаров; Східноукр. нац. ун-т ім. В.Даля. - Луганськ, 2008. - 148 с.
8. Скакун О.Ф. Предмет і система науки історії вчень про державу і право / О. Ф. Скакун // Правова держава: Щорічник наук. пр. - 2001. - Вип. 12. - С. 17-38.

10. Інформаційні ресурси

Бібліотечний фонд ХДУ:

Бази даних власної генерації, що мають постійний безкоштовний повнотекстовий доступ в мережі Інтернет (відкритий доступ):

- Електронний каталог **eLibrary** (<http://elibrary.kspu.edu/>);
- Електронний архів-репозитарій наукових публікацій працівників та студентів Херсонського державного університету **eKhSUIR** (<http://ekhsuir.kspu.edu/>).

Доступ в локальній мережі університету з усіх IP – адрес:

- **Web of Science** (<http://www.kspu.edu/About/DepartmentAndServices/Library.aspx>);
- **Scopus**
(<http://www.kspu.edu/About/DepartmentAndServices/Library.aspx>);
- **Springer Link** (<http://www.kspu.edu/About/DepartmentAndServices/Library.aspx>).

Організація доступу до відкритих інформаційних ресурсів (корисні посилання на Web-сторінці Наукової бібліотеки).

- **Українські журнали в SCOPUS та Web of Science**
(<http://www.kspu.edu/About/DepartmentAndServices/Library/2013Academics/2013UJSc.aspx>)
- **Іноземні електронні ресурси вільного доступу**
(<http://www.kspu.edu/About/DepartmentAndServices/Library/2013Academics/2016FreeAccess.aspx>)
- **Фахові періодичні видання**
http://www.kspu.edu/About/DepartmentAndServices/Library/Info_2017/2017_Periodika.aspx
- **Українські Інтернет-ресурси**
- http://www.kspu.edu/About/DepartmentAndServices/Library/Info_2017/2017_link.aspx